

Batman, Gotham ve İbn Haldûn: Batman Begins'in Siyasal ve Toplumsal Anlatısının İbn Haldûncu Bir Değerlendirmesi*

Enes ŞAHİN*

Öz

Sinemanın söylem üretme ve bu söylemleri küresel bir kültüre dönüştürme kabiliyeti olduğu malumdur. Bilhassa popüler kültür unsuru haline gelen çeşitli figürler kullanılarak tesis edilen sinema filmleri, söylemlerini daha etkin bir şekilde iletme imkânı bulur. Bu hususta örnek gösterilebilecek en önemli figürlerden birinin Batman olduğu söylenebilir. 1939'da ortaya çıktığı çizgi romandan itibaren önemli bir popüler kültür unsuru haline gelen Batman sinemada da kendisine defaten yer bulur. Bu sinema filmleri içerisinde siyasal ve toplumsal alana dair ürettiği söylemler üzerinde durulması gerekenlerden biri Christopher Nolan'ın yönetmenliğini yaptığı 2005 yılında gösterime giren Batman Begins olur. Burjuva sınıfının müntesibi bir aileden gelen Bruce Wayne'in bu sınıfın varoluşsal kaynağı olan şehri yani Gotham'ı içinde bulunduğu yozlaşmadan kurtarmak için burjuva süper kahramanına dönüşmesinin hikayesini konu edinen film, siyasetin toplumsal cephesi ve medeniyetin mahiyet ve keyfiyeti üzerine çeşitli tartışmalar yürütür. İbn Haldûn'un bedavetle hadaret arasında intikal eden toplumsal yapıların bu süreçte ortaya koydukları yapısal dönüşümleri merkeze aldığı Mukaddime serlevhalı eseri bu tip anlatıların ortaya koyduğu unsurları tetkik etme hususunda işlevsel bir niteliğe bürünür. Bu doğrultuda söylem analizi yönteminin kullanılacağı çalışmanın amacı Batman Begins filmindeki bu tartışmaları İbn Haldûn'un zihniyet dünyası etrafında değerlendirmektir. Çalışmanın sonucu, Batman Begins'in toplum, siyaset ve medeniyet gibi hususlardaki söylemlerinin Haldûnî nazariye etrafında değerlendirilebileceği olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Batman Begins, Gotham, Toplum, Siyaset, İbn Haldûn.

* Bu çalışma 29 Kasım - 1 Aralık 2021 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından gerçekleştirilen Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar Arş. Gör. Dr. - Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi- Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl.
enes.sahin@dpu.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-5974-240X
Makalenin Geliş Tarihi: 30.12.2021
Makalenin Kabul Tarihi:15.04.2022
Makalenin Yayın Tarihi: 31.05.2022

Batman, Gotham and Ibn Khaldun: An Ibn Khaldun Way of Review to Batman Begins' Political and Social Narrative

Enes ŞAHİN*

Abstract

Cinema has the ability of creating a discourse and turning it into a global culture with a narrative perspective is known by everyone. In this direction, especially the movies produced by using various figures that have become popular culture elements are find the opportunity to transfer of discourses that they have been produced, more effectively. In this regard, Batman may be one of the most significant figures. Since the first reveal of Batman in 1939, It has become an important popular culture element and find a place in cinema frequently. Among all of Batman movies, Batman Begins which directed by Christopher Nolan and was screened in 2005 is one of the movies that has importance due to its political and social discourses. The movie runs discussions on social side of politics, quality and state of civilization. It is about Bruce Wayne, who is a member of a family that follower of bourgeoisie and transforming a bourgeoisie super hero in order to save the city, Gotham which is actually the existential source of bourgeoisie class, from corruption and evil. Mukaddime titled book from Ibn Khaldun which points processes of social structures that moves from migrant settler to permanent settlement and structural transformations to the center has a functional quality in order to review those type of elements. In this direction, discourse analysis method will be used and the aim of the study is reviewing the discussions on Batman Begins around Ibn Khaldun's mindset. As a result of the study, Batman Begins' discourses on the topics such as society, politics and civilization can be reviewed around Ibn Khaldun's theoretical approach.

Keywords: Batman Begins, Gotham, Society, Politics, Ibn Khaldun.

This study, 29 November- 1 December 2021 performed between the dates of Sakarya University, Faculty of Communication, conducted by International Communication Sciences is presented as oral presentation at the symposium.

Research Article

* Corresponding Author Dr. - Kütahya Dumlupınar University
enes.sahin@dpu.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-5974-240X
Submitted: 30.12.2021
Accepted: 15.04.2022
Published: 31.05.2022

GİRİŞ

Kadim dönemlerden itibaren insanlar maddî ve manevî arayış ve zihniyetlerini diğer insanlara intikal ettirmenin imkânlarını yoklar. Bunun için çok farklı vasıtalar tesis edilerek iletişim kanalları kurulmasına gayret gösterilir. Fikrî ve fiilî yapıp etme tarzları olarak kültürleri inşa etmenin ve onları tevarüs ettirmenin esrarı da bu iletişim vasıtalarını en verimli şekilde tesis etmekten geçer. Yazılı ve sözlü kültürler temelde bu iletişim tarzları etrafında şekillenir ve bu kültür biçimleri doğrultusunda öğrenme ve düşünme melekelerini inşa eden şahıs ve cemiyetlerin varlık tasavvuru ve hayat felsefelerini oluşturmalarına imkân sağlar. Sözlü kültürler daha esnek ve insan merkezli bir iletişim biçimi tesis ederken yazılı kültürler belli temel ve değişmez unsurların insanlar tarafından ortak olarak paylaşıldığı bir kültür tarzını teşekkül ettirir (Ong, 2014: 46-139). Bu meyanda yazılı eserler bir zihniyeti açıkça ortaya koyarken sözlü kültür ürünleri zihniyet dünyasını belli temsil ve simgeler doğrultusunda aktarır. Yahya Kemal'in "...tarihte zahîrî hakikat, masalda ledünnî hakikat gizlidir; güzellikçe, vakaların daha ziyade masal kisvesi gözleri kamaştırır, tarih kisvesi daha sönük görünür." (Yahya Kemal, 2017: 73) hükmü böylece aşikâr olur.

Sözlü kültürlerin bir mesajı aktarım biçiminin sembolik yapısı milletlerin muhayyile kabiliyetini daha kavî bir niteliğe büründürürken mesajın nesiller boyu iletilmesini daha kolay hale getirir. Bir cemiyeti kendine mahsus hususiyetleri ile millet haline getiren en temel unsurların semboller haline getirilerek tevarüs ettirilmesi çok temel mesajların çok uzun bir zaman diliminde cemiyetin her ferdi tarafından anlaşılabilmesini sağlar. Devirler değiştikçe ortaya çıkan yeni arayışlar bu iletişim biçimlerini de değiştirip dönüştürür. Bilhassa teknik ve teknolojide kendisini gösteren yeniliklerin iletişim biçimlerine sirayet etmesiyle kadim devirlerden itibaren teşekkül ettirilen iletişim tarzları yeni formlar etrafında aktüel bir niteliğe büründürülür. Bu yeni formların insanlığın neredeyse tamamı üzerinde etki gösteren en başarılı formlarından biri de sinema olur.

Sözlü kültürün görsel kültüre intikali ile birlikte Yahya Kemal'in ifade ettiği ledünnî hakikatler bu devirde sinemanın imkânları vasıtasıyla aktarılmaya başlanır. James Clarke'in da ifade ettiği üzere "Hikaye anlatmak, insan olmaya dair temel niteliklerden biridir..." (Clarke, 2012: 14). Bu doğrultuda kadim devirlerin hikaye, destan ve efsaneleri tecessüm eder, sinema olarak bir perdede temaşa edilmenin imkânına vasil olur. Şifahî kültürün sembol, simge ve çeşitli tipler vasıtasıyla aktarmak istediği mesajlar sinemada kendisini aynı şekilde bulur. Bu doğrultuda devrin destan, efsane ve masalları olarak görülebilecek sinema filmleri iletişimin de hususî bir parçası haline gelir. Sinemanın imkânları filmler vasıtasıyla iletebilecek mesajların mahiyet ve keyfiyetini de yönetmenlerin kabiliyetleri ölçüsünde basitten girifte tesis etmelerine izin verir. "Biçimi, türü, konusu, felsefi eğilimleri, alımlanışı ya da orijinal kaynakları ne olursa olsun filmler ele aldıkları karakterlerin ve bunun doğal bir sonucu olarak izleyici kitlelerinin kendilerini ve dünyayı yeniden anlamlandırdıkları dolaysız bir yolculuğa çıkmalarını sağlarlar." (Clarke, 2012: 13). Popüler kültür ürünlerinden sanat sinemasına kadar çok geniş bir alanda iletişim kurma aracı haline gelen sinema, sosyal bilimciler için başlı başına bir bilimsel kaynak haline dönüşür ya da dönüşmelidir. Tarih ile sinema arasındaki ilişki üzerine düşünen Marc Ferro'nun "Film için ve yazılı olmayan öteki kaynaklar için de aynı şekilde, yeteneksizlik ya da gecikmenin değil, ama çok daha karışık nedenlerden kaynaklanan bir körlüğün, bilinçsizce bir reddedişin söz konusu olduğunu sanıyoruz." (Ferro, 1995: 25) tespiti

yerinde olsa da sinemanın düşünce tarihi ve toplum bilim çalışmaları için bir kaynak olarak işlevselleştirilmesine dair bir çabanın gerekliliği de ortadadır (Diken-Laustsen, 2011: 19-36).

İlk kez 1939 yılında bir çizgi roman karakteri olarak üretilen ve popülerleştikçe metinlerarası ilişkilere örnek olacak bir şekilde çizgi romandan sinemaya intikal eden Batman bir karakter olarak farklı yönetmenlerin bakış açıları çerçevesinde farklı mesajları iletmek maksadıyla yeniden aktüel hale getirilir. Sinemada kendisine yer bulan bütün Batman filmlerinin içinde ise Christopher Nolan tarafından çekilen üçlemenin hususî bir yeri olduğu söylenebilir. Bu üçlemenin başlangıç filmi olan Batman Begins ise tarih boyunca var olan bir mücadeleyi sinemanın imkanları doğrultusunda yeni bir hikâye ve yenilenmiş tipler aracılığı ile aktarır. Medeniyet mefhumu üzerine bir tartışma yürüten film, çökmekte olan medeniyetlerin akıbeti üzerine sorular sorar ve bunları yanıtlama gayreti gösterir. Bunun yanında medeniyet şehir ilişkisi, modern şehirlî medeniyetinin içinde bulunduğu yozlaşma hali de filmin ele aldığı meselelerden bir kısmını ifade eder. Bu doğrultuda film bir medeniyet tartışması olarak rahatlıkla değerlendirilebilir niteliğe bürünür. Batman Begins'i medeniyet üzerinden tetkik etme fikri ele alındığında meselelerin nazarî cephesi için intikal edilecek isimlerin başında İbn Haldûn'un geleceği üzerine tartışma götürmeyecek bir biçimde açıktır. Mukaddime müellifi eserinde Batman Begins'in çok temel düzeyde ele aldığı tartışma ve meseleleri çok daha derinlikli ve nazarî bir zihniyetle yerli yerine oturtur. Bu doğrultuda çalışmada Batman Begins'te ortaya konan ve bu doğrultuda siyasal ve toplumsal cepheleri yanında getiren medeniyet tartışmaları İbn Haldûn'un Mukaddime'de teşekkül ettirdiği teorik zihniyet etrafında ele alınacaktır.

1. Toplumsal Yapılara Haldûnî Bakış: Bedavetten Hadarete Devlet ve Milletlerin Serencamı

Toplumsal yapılar ve bu yapılar tarafından inşa edilen sistemlerin tetkikinde teorik bir bakış açısı için intikal edilecek isimlerin başında İbn Haldûn gelir. Onun muhallet eseri Türk düşüncesinde bilinirlik kazanmaya başladığı devirden itibaren bütün Türk zihniyet dünyası ve düşünce geleneğinin müntesibi her âdem bir şekilde İbn Haldûn'un fikriyatından etkilenir ve kendi düşüncesini inşa ederken ona gizli ya da açık atıflar yapar. İbn Haldûn, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'deki cemiyet tasavvurunu nazarî hale getirerek onun talebesi ve halefi gibi görülür ve içselleştirilir (Şahin, 2020: 223-224). Türk hayat görüşünün cemiyet idrakini nazarî bir mahiyette tespit ettiği İbn Haldûn böylece adeta Türk geleneğinin doğal bir parçası ve neticesi olarak kabul edilir.

"Bu minvalde Kınalızâde ...insanların tab'an medeni oldukları düşüncesini Halduni bir perspektifle ele alır, Gelibolulu Mustafa Ali ...Haldunî bozulma anlatısını kendi devri için aktüalize eder, ...Kâtip Çelebi ...Osmanlı tedrisatında felsefe tahsil edilmesinin yasaklanmasını yanlış bulur ve selefini kendisine delil gösterir, Koçi Bey kaynak vermeden insanlar hükümdarın dinindedir ifadesini İbn Haldun'dan bir kaide olarak alıp, Kanuni dönemi bozulmalarını, Kanuni Sultan Süleyman'ın zenginleşmesi sonrasına bütün halkın da ziyet ve şöhret düşkünlüğüne kapılmasıyla açıklar, ...Naîmâ, Mukaddime'nin nadir ilimlerle dolu bir hazine olduğu güzellemesini yapar, ...Ahmet Resmî Efendi sefaretnamesinde Prusya'nın Avusturya ile münasebetlerini İbn Haldun'a atıflarla tetkik eder ve öngörüler sunar. Türk düşüncesinde Haldunî mektebin son ciddi hâcesi olan Cevdet Paşa İbn Haldun'un tesis ettiği usul hakkında "Kendi icadı olan bu fenn-i müstakîl, tarih için bir mihenk-i sahih'ül-ayardır." diyerek saati kuran anahtarın İbn Haldun'un elinde olduğunu en açık bir ifadeyle ortaya koyar." (Şahin, 2018: 44).

Toplumların tevellüdünden inhitatına kadar geçirdikleri devirleri tasnif eden İbn Haldûn, toplumlar hakkında genel bir teori sunar. Bu teorinin temel kavramlarına bakıldığında şahısları bir araya getirerek bir cemiyet halini almalarını sağlayacak unsurun asabiyet olarak adlandırıldığı görülür (İbn Haldun, 2013: 334-335, 338-339, 373). Haldûnî fikriyatta asabiyet, şahısların bir araya gelmesi ve birlikte kalması için gereken bağ olarak anlaşılabilir (Yaylı ve Yıldırım, 2019: 192; Arslan, 2019: 193). İbn Haldûn bu bağı iki unsur etrafında tasnif eder. Bunlardan nesebî asabiyet, bireyleri doğal ve maddî bir bağ olan akrabalık bağı etrafında bir araya getirir. Herhangi bir tercih ya da çaba ile şekillenmeyen bu bağ insanları bizatihi birbirine bağlar. Aynı nesebin mensuplarının birbirini tahkim, muhafaza ve müdafaa ettiği bu ilişkiler ağı aynı zamanda tabii olduğu ölçüde sağlam bir niteliğe sahip olur. Çünkü reddedilemez ve devredilemez niteliği ile bu bağlar kişi istese de istemese de var olmaya devam eder. İbn Haldûn'un asabiyet tasnifindeki diğer asabiyet türü sebebî asabiyettir. Bir amaç, gaye yahut ülkü etrafında bir araya gelen insanları birbirine bağlayan bu bağ temelde inşa edilmiş bir bağ olduğu için sürekli olarak tahkim ve takviye edilmesi gerekir. İnsanları bir arada tutan bu sebeplere yönelik motivasyonun zayıflaması ve yok olması bu bağı da yok edeceğinden sebebî asabiyette bağlayıcı sebebin süreklilik arz ettirilmesi hususî bir önem arz eder. Bu iki asabiyet tarzı da siyasî oluşumları yanında getirir. Nesebî asabiyet sağlam ve yok edilemez yapısı ile kuvvetli siyasî oluşumlara sebebiyet verir fakat nesep etrafında teşekkül eden bu asabiyetin genişliği oldukça dar olacağından bu asabiyet etrafında bir büyük devlet yahut imparatorluk tesis etmek muhal olur. Sebebî asabiyet ise çok farklı nesep, boy, millet ve meşrepteki insanları bir araya getirme imkânı ile imparatorluklar inşa etmenin esrarını ortaya koyar. Bu doğrultuda fertleri cemiyet, cemiyetleri devlet ve devletleri de imparatorluklar haline getiren istikametini temellerini atan asabiyet, bu süreç esnasında nesepten sebebe doğru değişim ve dönüşüm gösterir. Bu asabiyetler etrafında ortaya çıkan cemiyetler de İbn Haldûn tarafından hususiyetleri etrafında bedevî toplumlar (İbn Haldun, 2013: 324-330, 348-349, 358-359) ve hadarî toplumlar (İbn Haldun, 2013: 329-333, 349-355, 386-389) olarak ikiye ayrılır. Bedevî kültür yani bedavet bir zaruret olmasa da alekser konar-göçer toplumlarda kendisini gösterir. Bedavet etrafında varlık idrakini edinen toplumlar sağlam asabiyetleri, varoluşsal bir mesele olarak gördükleri dinî itikatları, cesaret, şecaat ve cılasunluklarını aşikâr ettikleri savaş kabiliyetleri ile hızlı hareket edebilen, varlığı mal ve mülkten ziyade bir mücadele ve mücadele alanı olarak idrak eden yapılar olarak müşahade edilir. Şifahî kültürün etkin olduğu bu yapıların zaafı ise çok katmanlı ve girift bir kültürel mekanizma üretememeleri olur. Hadaretin zihniyet dünyası ve yaşam pratiklerini şekillendirdiği cemiyetler ise artan mülk ve buna bağlı olarak gelişen çok katmanlı toplumsal ve siyasal yapıların neticesi olarak yerleşik hayatın olanca varlığı ile tekâmül ettiği, iş bölümünün arttığı, zevklerin incelendiği ve bu doğrultuda yalnızca hayatı idame ettirmek için değil fakat onu kam alarak yaşamaya vesile olacak her sanat, mimarî ve zanaata dair her unsurun arttığı bir mahiyette kendisini gösterir. Kitabî kültürün etkin olduğu bu yapılarda ortaya çıkan zaaf ise bedavetteki varoluş siyasetinin yani motivasyonun merkezi olan savaşçılık ve dindarlık gibi hususların bir mesele olmaktan çıkması ve bedevî toplumlarda var olan muhkem asabiyetin git-tikçe zayıflamaya başlaması ve fertlerin şahsiyetlerini cemiyete tercih etmeleri olarak değerlendirilebilir.

İbn Haldûn cemiyetlerin tesis edildiği andan itibaren kendisini gösteren değişim ve dönüşümler neticesinde ortaya çıkan halleri de bedavetten hadarete doğru tecrübe edilen süreç doğrultusunda sınıflandırır (İbn Haldun, 2013: 395-398). Bu doğrultuda dairevî bir tarih tasavvuru ortaya koyan Mukaddime müellifi, tarihi aklî nedensellik ilişkileri etra-

fında ortaya çıkan siyasî, iktisadî ve içtimaî değişimlerin bir döngüsü olarak sunar. İbn Haldûn'un cemiyet ve devletlerin ortaya çıkışlarından yok oluşlarına kadar geçirdikleri süreçte şekillenen farklı mahiyet ve keyfiyetteki durumlarını izah eden bu döngü, Tavırlar Nazariyesi olarak adlandırılır. İbn Haldûn'un bu husustaki ifadeleri şu şekildedir: "Bilmek gerekir ki, bir devlet muhtelif tavırlardan ve yenilenen birtakım hallerden geçer. Devleti ayakta tutanlar her tavırda, o tavrın hallerinden birtakım huylar ve karakterler kazanırlar ki, diğer tavırda onun misli bulunmaz. Çünkü karakterdeki hususiyet, tabiatıyla içinde bulunduğu halin mizacına tâbidir" (İbn Haldun, 2013: 399). Bahsi geçen içtimaî tavrı yahut toplumsal durumların serencamı İbn Haldûn tarafından beş başlık altında ele alınır (İbn Haldun, 2013: 399). Buna göre birinci tavrı bedavetin merkezde olduğu "Zafer, galibiyet ve istila dönemi"dir (İbn Haldun, 2013: 399). Bu tavırda savaş kabiliyeti yüksek olan bedevîler müreffeh yaşam uğruna bu hususiyetlerini kaybeden hadarîlere karşı zaferler kazanır ve mülklerini ele geçirir. Bu dönemde "...şan kazanma, vergi toplamak, memleketini savunmak ve bölgesini korumak hususunda devletin sahibi, kavmine örnektir. Onlar olmadan, tek başına bir şey yapmaz. Zira galebenin ve zaferin husulüne esas teşkil eden asabiyetin gereği budur..." (İbn Haldun, 2013: 400). Böylece hükümdar cemiyetin başı olsa da eşitler arasında birinci olduğunun farkında olur. Asıl olanın hükümdarlık şahsiyeti değil cemiyetin bizzat kendisi olduğunu siyasî zihniyetin esası olarak beller. Bununla beraber hadarîlerin mülkünün ele geçirilmesi aynı zamanda muzaffer bedevîler için de bir değişim ve dönüşüm süreci başlatır. Mülkün tabiatı toplum ve devleti başka bir niteliğe bürünmeye cebreder. Bu doğrultuda başlayan değişimin neticesinde varılan menzile ikinci tavrı olur ki İbn Haldûn bu tavrı "İstibdat ve infirad dönemi" olarak anar (İbn Haldun, 2013: 400). Bu devirde hükümdar eşitler arası birinci olma durumunu makul ve makbul bulmaz, mülk üzerindeki hakimiyette tekel tesis etmek ister. Böylece daha önce idarenin neredeyse ortağı olan unsurları tasfiye etmek ve el çektirmek için hükümdar, varlığı hükümdarın varlığı ile mukayyet kapı kulları tesis etmeye başlar. Bu devirde mülkün müdafaasının mazidekilere kıyasla farklı olması hükümdarın işini zorlaştırır. Çünkü selefleri mülkü yabancı unsurlara karşı koruma davası güdüp yanındakilerden de bu doğrultuda büyük yardımlar alırken kendisi mülkü bizzat daha önce yardım gördüklerinden muhafaza etmeye gayret gösterir. Bu mücadele ve tasfiye sürecinin hükümdar için başarı ile sonuçlanması ise merkezileşmiş bir devlet ve idare kabiliyeti ile büyük bir devlete tagayyür etmenin yollarını açar. Bu istikamette varılan üçüncü aşama ise "dinlenme ve rahatlık tavrıdır." (İbn Haldun, 2013: 400). Bu devir hükümdarın bütün mülkü ele geçirdiği, tebasının ise mülk üzerindeki ortaklıklarından hükümdarın kendilerine bahsettiği ihsandan dolayı vazgeçtikleri bir devir olur. Toplumun, mülkün sahibi olan hükümdarın bu mülkü kendi isteği ile yayması suretiyle müreffeh bir hale geldiği dönemde şehirli kültür de tekâmül eder. İnce bir zevk ile inşa edilen ulu yapılar şehrin mimari cephesini ortaya koyarken sanat eserleri ve abidelerle şehir adeta müreffeh yaşamın mücessem haline dönüştürülür. İdare bu devirde hükümdarın iki dudağı arasında olur. Bedavet ile hadaretin dengelendiği bu tavrı devletin müdafilerine güven verir, murarız ve hasımlarını ise korku ve endişeye gark eder. Bu devir hükümdarın halefleri için Platon'un ideal siyaset ve devlet idrakinin tesis edildiği, Farabi'nin Medînetü'l Fâzıla'sının tecessüm ettirildiği bir şaheser olarak görülür. Dördüncü tavrı ifade eden "Kanaat ve barış safhası..." (İbn Haldun, 2013: 401) mazinin idealize edilmesi üzerine kurgulanır. Bu devirde terakki mazinin yeniden inşası olarak idrak edilir. Üçüncü tavrın tesis ettiği ortam ve sağladığı şartlar, üzerine bir şey koyulması icap etmeyen bir muhafaza unsuru olarak değerlendirilir. Toplumsal hareketliliğin zayıfladığı bu devir temelde kanun-ı kadime dönüş fikri etrafında yerinde sayma ve geriye gidişi de yanında getirir. Bu geri gidiş ise son aşamayı yani "israf, har vurup harman savurma safhası"na giden sürecin muharrik un-

suru olur (İbn Haldun, 2013: 401). Bu devirde fetihlerle edinilen ve gösterilen çabalar ile kuvvetlendirilen mülk sefahat için yok edilir. Devletin en mühim kademelerine atanma liyakate göre değil hükümdara sadakate göre yapılır. Herhangi bir kabiliyetten mahrum olanlar kabiliyetin zaruret olduğu mevkileri işgal eder. Seleflerin inşa ettikleri halefler devrinde harap olur. Askerî kabiliyetlerin müreffeh bir yaşam uğruna iş bölümünün bir parçası haline getirilmesinin ardından bu devirde bütün vazifesi askerlik olan unsurlar da yozlaşma ve çürümeden payını alır. Devlet ve toplum bütün cepheleri ile bünyesine dahil olan bu marazdan etkilenir. Böylece var olan mülk ve devleti hadaretin zirvesini görmüş bu unsurlardan alacak yeni bedeviler için de büyük bir imkân ortaya çıkar. Bir zamanlar mülkü yozlaşmış hadarilerin elinden çekip alanlar hadarileştiğinde tarih tekkerrür eder. Bedavet etrafında teşekkül eden bir cemiyet hadarilere karşı galip gelir ve mülkün sahibi olur. Böylece birinci tavra yeniden dönülmüş olur ki bu durum da bahsi geçen dairevi süreci yeniden başlatır.

Bu temel kavram ve zihniyetler ile hülâsa edilen meseleler doğrultusunda İbn Haldûn şehir, toplumsal yapı ve medeniyete dair konu ve tartışmalar hususunda intikal edilecek önemli şahsiyetlerden biri haline gelir. İbn Haldûn'un nazariyesi tarihî tecrübe etrafında sınırlı olduğunda onun haklı çıktığı rahatlıkla tespit edilebilir. İbn Haldûn etrafında yapılan tetkikler yalnızca nazarı değil fiilî cephede de hakikate taalluk eden neticelerin elde edilmesine imkân sağlar.

2. Modern Burjuva Şehri Olarak Gotham ve Onun Muhafızı Olarak Batman

Amerika'da çizgi romanlarla başlayan Süper Kahraman anlatılarının ortaya çıkmasında 1929 Ekonomik Buhranı'nın yarattığı Büyük Depresyon ve 2. Dünya Savaşı'nın hususî bir öneme sahip olduğu malumdur (Russell, 2013: 123; Cruz, 2014: 9-20, Chambliss ve Svitavsky, 2013: 6-27). Üçleme olarak anılan Superman'in 1938, Batman'in 1939, Wonder Women'in ise 1942 yılında çizgi roman dünyasında kendisini göstermesi bu unsurların buhran halinin Amerikan toplumunda yarattığı endişe, kendine güvensizlik gibi fert ve cemiyet psikolojisini doğrudan etkileyen sorunlara çözüm arayışı olarak teşekkül edildiğini gösterir. 1941'de yayınlanan Captain America'nın daha ilk sayısında Adolf Hitler ile mücadele ettiği hatırlandığında bahsi geçen süper kahramanların bir siyasal iletişim unsuru olarak inşa edildiği kendiliğinden açığa çıkar (Hall, 2011: 2). Superman de Amerika'ya göç eden iki Yahudi tarafından ortaya konur ve göçmen Yahudilerin Amerika'daki pozisyon, işlev ve hususiyetleri için bir siyasal ve toplumsal iletişim aracına dönüşür (Clanton Jr, 2017: 33). Nitekim bu etkiye Mordecai Richler tarafından da "Superman, The Flash, The Human Torch ve hatta Captain Marvel bile bizim golemlerimizdi.¹ Örneğin Green Lantern'in köklerinin Hasidik mitolojisinden geldiği hususunda hiçbir şüphe yoktur." (Richler, 1967: 52) ifadeleri ile işaret edilir.

¹Yahudi kültüründe önemli bir yeri olan Golem kavramı hakkında şu ifadeleri iktibas etmek yerinde olacaktır: "Harflerin sırrına eren insan, bunların yardımıyla insan üstü güçler kazanır. Meselâ bir çeşit insan (Golem) bile yaratabilir. Ama bu yaratığın her ne kadar canı varsa da «ruah», yâni ruhu yoktur. Bir çeşit robot gibi olur bu yaratık. Prag'lı Rabbi Löw'ün (1520-1609) böyle bir Golem yarattığı söylenir. Rabbi Löw'ün yarattığı Golem bir hafta efendisine her türlü hizmeti görmüş; ama Sabbat gününde bütün yaratıkların dinlenmeleri gerektiği için Löw her Sabbatın başlangıcında Golem'den, ona can veren, Tanrı adını geri almış ve onu yeniden balçığa çevirmiş. Bir keresinde bunu yapmayı unutmuş. Tam cemaatin sinagogda toplanıp ibadet ettikleri sırada Golem etrafa saldırmaya, korkunç gücüyle evleri sarsmaya başlayınca, hemen Rabbi Löw'ü çağırmışlar, daha ortalık kararmamış, şu halde Sabbat tam başlamamıştır. Kahraman Löw, hemen Golem'in üzerine atılmış ve onun alnındaki, üzerinde Tanrı'nın gizli adı yazılı parşömeni söküp almış. Golem de toprak olmuş. Rabbi Löw bir dada Golem yaratmamış." (Örs, 1966: 344-345).

Yahudiler arasında mütearife olan Prag Golemi anlatısının da Avrupa'da Yahudileri Yahudi düşmanlığından koruyan bir kahraman golem fikri etrafında kurulu olduğu hatırlanıldığında bu etki daha da sarıh bir biçimde anlaşılabilir (Dekel ve Gurley, 2013: 241-258). Bu meyanda tarih boyunca ortaya çıkan her türlü anlatı gibi süper kahramanların da belli bir fikir ve mesajı iletmek amacıyla tesis edilmiş unsurlar olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Süper kahramanları diğer insanlardan ayıran mümeyyiz vasıf onları farklı kılan özel güçlere sahip olmalarıdır. Bu özel güçler bazen mistik bir şekilde doğuştan gelebilir, bazen sonradan kazanılabilir. Superman'ın güçleri onun Dünya'ya göç ettiği anavatanından gelirken Spiderman'ın güçleri onu ısıran bir örümcekten kendisine intikal eder. Kimi zaman bir bilimsel deneyin ters gitmesi kimi zamansa bir rastlantı sonucu elde edilen bu güçler doğrultusunda hali hazırda insanlık idealinin içsel şartlarına sahip fertler, ellerine geçen bu imkanla cemiyetin muhafızlarına dönüşür. Benzer güçlere gark olan fakat insanlık idealinden nasibini almamış olanlar ise cemiyeti yok etme gayreti gösterir. Burada esas mesele kadim devirlerden beri ortaya konan neredeyse her destan, efsane ve masallardan dünya üzerinde var olan dinlere kadar her anlatının ortak teması olan iyi ile kötü arasındaki mücadeleye odaklanır. İyi ile kötü arasındaki bu mücadelenin insanlar için çekiciliği işlevselleştirilirken iyi ve kötünün belli bir siyasî ve toplumsal zihniyet etrafında yeniden tanımlanması, anlatının temel keyfiyetini muhafaza ederken mahiyetini her seferinde siyasal iletişimin bir enstrümanı haline getirir.

Tüm bu anlatının içerisinde süper güçlere sahip olmayan bir süper kahraman kendisini gösterir ki o da Batman olur. Batman'ın pek çok insan üstü kabiliyete sahip diğer kahramanlar ile mukayese edildiğinde onu diğer insanlardan ayıran hiçbir özelliği yoktur. Batman'ın hikayesi tetkik edildiğinde onun mümeyyiz vasfının maddi güç olduğu görülür. Wayne Şirketi'nin varisi olan Thomas Wayne yani Batman bu şirketin olanakları vasıtası ile sahip olduğu teknik ve teknolojik ürünler ve ihtiyaç duyduğu ürünlere yönelik araştırma geliştirme çalışmaları neticesinde bir süper kahraman olmanın imkânını elde eder. Onun kullandığı silahlardan kuşandığı zırha ve ulaşım araçlarına kadar normal bir insanın yapamadığı şeyleri yapabilmesi, elinde bulundurduğu teknik ve teknolojik araçlar sayesinde olur. Bu doğrultuda Batman'ın süper kahramanlığını Ortaçağ'ın çözülmesine sebebiyet veren iktisadî ve siyasî süreçler, Sanayi Devrimi ve kapitalizme hülâsaten Modern Burjuva Medeniyeti'ne borçlu olduğu söylenebilir. Böylece Batman'ın varlığını onu muhafaza ve müdafaaya adadığı şeyin burjuva kentinin mücessem hali olan Gotham olması da anlamlı hale gelir. Bütün varlık, zenginlik ve kahramanlığını hem Bruce Wayne hem de Batman olarak kapitalist üretim ilişkilerinin bir neticesi olarak teşekkül eden burjuva şehri yani Gotham'a borçlu olması bu şehri karakterin her iki cephesi için de varoluşsal bir hale getirir. Bruce Wayne hem kendisi hem de Batman olarak varlığının Gotham'ın varlığı ile mukayyet olduğunun farkındadır. Bu sebeple o, şehri korumayı bir kahramanlık unsuru olarak inşa ederken aslında kendi zenginlik, mülk ve varlığını da muhafaza eder. Modern burjuvazinin ete kemiğe ve pelerine bürünüp Batman olarak görüldüğü bu karakter böylece Aydınlanma ve kapitalist kültürün tesis ettiği her şeyin muhafızı olur. Onun Gotham'ı korumak için inşa edilmiş bir karakter olması bu manada yerindedir. Gotham bir taraftan Wayne ailesi gibi burjuva sınıfının mensuplarını daha da zengin hale getirirken diğer yandan Nels Anderson'un Hobo'da (2017) ortaya koyduğu evsizler sınıfını ortaya çıkarır. Kapitalizmin koruyucusu, ondan en çok istifade eden kişi olarak ve onun geliştirdiği araçları kullanarak kahramanlık yapan, diğer insanlardan kendisini ayıran tek vasıf zenginliği olan bir kişi olarak seçilir. Toplumsal yapının iktisadî anlamda en alt sınıflarından çıkmış, hayatı kapitalizm ve burjuva kültürünün yarattığı

toplumsal eşitsizlik ile mücadele etmekle geçen bir süper kahramanın Gotham'ı savunmak için bütün varlığını ortaya koymasını beklemenin abes olacağı apaçık bir biçimde ortadadır.

3. Bir Medeniyet Anlatısı Olarak Batman Begins'in İbn Haldûncü Analizi

Bir çizgi roman karakteri olarak kendisini gösteren Batman, zamanla metinlerarası ilişkiler kapsamında farklı sanat alanlarına da uyarlanır. Bu doğrultuda gelişen sinema teknolojileri dünya çapında bir bilinirlik ve sevilirliğe sahip olan Batman'in sinemaya aktarılmasına da imkân sağlar. Böylece pek çok yönetmen kendi Batman anlayışları etrafında ortaya koydukları karakter ve hikayeleri beyaz perdeye aktarır. Bu uyarlamalar içerisinde hususî bir yeri olan Batman serisi ise Christopher Nolan tarafından yönetilen seri olur. Bu serinin ilk filmi olan ve 2005 yılında gösterime giren Batman Begins, ortaya koyduğu Batman tasavvur ve karakterinin izleyicide uyandırdığı sahicilik ve Batman oluş motivasyonu ile genel bir beğeniye ulaşır. Filmin baştan sona bir medeniyet teorisi arayışı olduğunu ise çok derinlikli olmayan bir tetkik bile aşikâr kılabilir. Fakat film boyunca ortaya konan medeniyet merkezli söylemlerin İbn Haldûncü fikriyat üzerinden değerlendirilmesi meseleyi nazârî bir cihette ele alma imkânı sağlar. Bu doğrultuda çalışmada pek çok alt metne yer verilen, farklı simge, sembol ve alegorilerle farklı yerlere işaret edilen Batman Begins'te en temel ve merkezî söylem olarak değerlendirilebilecek siyasal ve toplumsal cepheleriyle medeniyet temalı anlatılar üzerinde durulacaktır.

Bir köken hikayesi olarak Batman Begins, Bruce Wayne'in çocukluk travmaları ile başlar. Bu travmaların başında onun bir kuyuya düşüşü ve burada yarasalardan korkması bulunur (Nolan, 2005: 0:1:21). Kuyu alegorisi ile başlatılan kahramanın hikayesinde en önemli vakıa ise Bruce Wayne'in ebeveynleri olan Thomas ve Martha Wayne'in öldürülmesi olur. Bir gece opera çıkışında şehrin fakirleşmiş bir mekânında bir hırsız tarafından Bruce Wayne'in anne ve babasının gözlerinin önünde öldürülmesi onun dünya görüşünün şekillenmesinde büyük bir etki ortaya çıkarır (Nolan, 2005: 0:14:30). Sahnede bir yanda tüm şıklığı ile Wayne Ailesi sunulurken diğer yanda buldukları mekân çöplerin dahi toplanmadığı, kamu otoritesinin o mekâna hizmet götürmekten uzak olduğu bir yer olarak gösterilir. Burada burjuva sınıfının mensubu zengin ve iyi giyimli ailenin opera çıkışında Gotham'ın diğer cephesi olan, suç ve suçlu üreten bir mekân ile muhatap olması esasen kapitalizmin en temel çelişkilerinden birini ifade eder. Büyük metropoller bir yandan Wayne Kulesi gibi burjuva kültürünün zenginliğini vurgulayan abidevî yapılar üretirken bir yandan da çevre bölgeleri olabildiğince fakirleştirir (Wratten, 1995). Toplumsal sınıflar arasındaki uçurumun gittikçe arttığı bu ortam mekanlara da sirayet eder. En zengin muhitler, en ince zevkler ile çevredeki yoksullaşmış bölgeler mekân yokluğunda iç içe geçer. Olayın ardından Bruce Wayne ortaya çıkan durumun yapısal nedenlerini idrak edemez. Suçun şahsi niteliğini merkeze alır fakat suçluyu üreten yapısal faktörleri sorgulamaz (Fourchard, 2005: 293-295). Halbuki filmde Thomas Wayne, Gotham'ın kendilerini refaha kavuştururken içine düştüğü yapısal problemleri şöyle kabul eder: "Gotham ailemizi refaha kavuşturdu ama şehir zor durumda." (Nolan, 2005: 0:11:40). Fakat daha sonra üzerinde durulacağı üzere Wayne Ailesi iç savaş esnasında kölelerin kurtarılmasına vesile olan ve burjuva toplumunun refahı için her şeyi yapmaya hazır iyi burjuva olarak betimlendiğinden bu zorlukların kendilerini bulmayacağı fikri hâkim olur.

Gotham'dan koparak uzun yıllar Avrupa'da kalan Wayne, ailesinin katilinin hapisten çıkacağını öğrendiğinde Gotham'a geri döner. Wayne Ailesi'nin katili, Bruce Wayne'in Gotham'da olmadığı yıllarda Gotham'ın kılcallarına kadar giren suç dünyasının unsurlarından birini ele verdiği için cezası hafifletilir. Mahkeme sahnelerinde işlenen suç "Ekonomik

kriz en çok Bay Chill gibi işçileri vurdu. Suçu dehşet verici ama bunu açgözlülüğten değil çaresizlikten yaptı.” (Nolan, 2005: 0:24:18-00:24:26) cümleleri ile burjuva kapitalizminin yarattığı gelir adaletsizliğinin bir neticesi olarak sunulur. Katilin şu ifadeleri de bu vurguyu daha da artırır: “O günlerde pek çok kişi gibi çaresizdim ama bu yaptığım şeyi değiştirmez.” (Nolan, 2005: 0:24:56). Bu sahnelerde katilin ifade ve duruşu onun yaptıklarından pişman olduğu görüntüsü verir ki bu durum suçun ortaya çıkmasına sebep olmakla suçlanan sistemin cezalandırma mekanizmalarının ıslah kabiliyetini vurgular. Burjuva medeniyeti bir taraftan suçlanırken bir taraftan aklanır. Michel Foucault’un Hapishanenin Doğuşu serlevhali eserinde ortaya koyduğu kültürel yapıdaki değişimlerin cezalandırma sistemlerini nasıl dönüştürdüğü ve cezanın topluma ihtar niteliğinin nasıl suçluyu ıslah ve üretim hayatına geri kazandırma haline döndüğüne dair tartışmalar burada kendisini gösterir (Foucault, 2019). Bruce Wayne ile konuşan bir karakterin “Adalet uyumla ilgilidir. İntikam ise insanın kendini daha iyi hissetmesiyle.” (Nolan, 2005: 0:26:27) cümleleri de modern cezalandırma sisteminin ıslah edici ve toplum ile suçluyu uyumlaştırıcı misyonunu yeniden ortaya çıkarır. Film daha bu sahnelerde Gotham üzerinden sembolize edilen burjuva şehri, kültürü ve medeniyetine yönelik tenkitlerin öze değil şekle müteallik olduğunu aşikâr eder. Buna göre sistemin kendisi değil fakat uygulaması ve uygulayıcıları sorunludur. Bruce Wayne her ne kadar filmin bu bölümlerinde savunulan adalet sistemi hakkında “Sisteminiz bozuk.” (Nolan, 2005: 0:26:31) diyerek problemi sistemde görse de karşısındaki karakterin söylemleri filmin savunduğu fikri yeniden ortaya koyar: “Şehir çürüyor. Krizden sanki geçmişte kalmış gibi söz ediyorlar. Ama öyle değil. Durum her zamankinden kötü. ...İyiler hiçbir şey yapmazsa Gotham’ın ne gibi bir şansı olabilir?” (Nolan, 2005: 0:26:42- 0:27:20).

Filmin devamında Bruce Wayne, Gotham’da ortaya çıkan güç boşluğunu ve iktidar yokluğunu kendi illegal düzeni ile dolduran Carmine Falcone ile muhatap olur. Falcone, Wayne’e “Sen Bruce Wayne’sin Gotham’ın prensi.” (Nolan, 2005: 0:29:41) diye hitap ederek Wayne’in sahip olduğu zenginliğin siyasî cephesine de işaret eder. Wayne, Falcone’un emniyetten adalete bürokrasinin her yerine sızmış olduğunu gördüğünde Gotham’a dair tüm ümidi kaybolur ve şehirden uzaklaşır. Bu noktada İbn Haldûn’un asabiyet kavramı işlevsel bir niteliğe bürünür. Şehirli toplumsal hayatı mümkün kılan sebebî asabiyet aynı zamanda Wayne’in nesebî asabiyetinin yok olmasına da neden olduğu için onun Gotham ve şehrin sebebî asabiyeti ile bağı da sarsılır. Bu doğrultuda kendisi için bir hayat felsefesi ve yaşam motivasyonu temin etmek için pek çok ülke gezer, hapishanelerde her birinde ailesinin katilini gördüğü suçlularla mücadele eder. Tam da bu esnada esrarengiz bir kişi gelir, Wayne’in aradığı şeyin kendilerinde olduğunu söyleyerek onu davet eder. Liderleri hakkındaki “Suç dünyasının korktuğu biri. Size yol gösterecek biri.” (Nolan, 2005: 0:04:16) cümleleri ile sebebi bir asabiyete vurgu yapar. Wayne bu daveti kabul ederek çağrının yapıldığı yere bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk esnasında tırmandığı dağ, mücadele ettiği zorlu doğa şartları ve modern şehir medeniyetinden kopuk bir dağ başındaki mabet temelde Wayne’in bedavet kültürü ve bedevî unsurlara doğru yolculuğuna işaret eder. Wayne’in ulaştığı yerde onu Ra’s al Ghul namı bir liderin etrafında toplanan ve usta savaşıçılardan oluşan Gölgeler Birliği adında bir oluşum karşılar. Burada Wayne birkaç testten geçtikten sonra Gölgeler Birliği’nin sebebî asabiyetinin bir parçası olur, bedevî kültürün tüm unsurlarına hakimiyet kurar ve aldığı eğitim ile usta bir savaşıçıya dönüşür.

Eğitimin son sınavından da geçen Wayne’den bu cemiyetin resmî bir parçası olabilmesi için “Suçlular toplumun yasalarıyla alay eder.” (Nolan, 2005: 0:36:54) denilerek bir suçluyu ölümle cezalandırması istenir ve ardından Gölgeler Birliği’ni tesis eden sebebî

asabiyet ona aşikâr edilir. Buna göre Gölgeleer Birliği yozlaşmış medeniyetleri yani Tavırlar Nazariyesi doğrultusunda ele alındığında beşinci tavrıda olan devlet ve toplumları yok etmek için tesis edilmiş bir örgüttür. Bruce Wayne de Haldûnî devlet döngüsünün sonunda bulunan Gotham'ı yok etmesi için seçilmiş ve eğitilmiştir. Bu anlatı filmde şu cümlelerle ortaya konur: "Gotham'ın gözde oğlu olarak suçun kalbine darbe indirmek için ideal bir konumda olacaksın. Gotham'ın zamanı doldu! Daha önce Konstantinapolis ve Roma'da olduğu gibi. Şehir acı ve adaletsizliğin üreme alanı oldu. Artık kurtarılamayacak durumda ve yok edilmeli. Bu Gölgeleer Birliği'nin en önemli işlevi. Yüzyıllardır gerçekleştirdiğimiz bir görev. Gotham yok edilmeli." (Nolan, 2005: 0:37:10-0:37:45). Gölgeleer Birliği'nin misyon ve işlevinin izah edildiği bu cümleler temelde Haldûnî bir teşkilat görüntüsü verir. İbn Haldûn devlet ve toplumlar için ortaya koyduğu nazariyeyi doğal ve tabii bir süreç olarak izah eder. Bu cemiyet ise İbn Haldûn'un döngüsünün tarihin doğal akışı içerisinde tamamlanmadığı durumlarda devreye girerek döngüyü tamamlama vazifesi üstlenir. Bir devlet ve toplum Haldûnî tavırların sonuncusuna ulaştığı fakat bu tavır normalden uzun sürdüğünde Gölgeleer Birliği devreye girerek döngünün yeniden başlamasını sağlar. Çünkü bu tavrın devamlılığı tabii dengeyi bozduğu kadar toplumsal adaletsizliğin, liyakatsizliğin, eşitsizliğin, suçun ve her türlü ifsadın artışına da sebebiyet verir. Bruce Wayne kendisine tevdi edilen bu görev karşısında şu cevabı verir: "Gotham'a gideceğim ve bunun gibilerle mücadele edeceğim ama asla bir cellat olmayacağım. Gotham halkına, şehirlerinin suçlulara ve yozlaşmışlara ait olmadığını göstereceğim." (Nolan, 2005: 0:38:01-0:38:07). Buradaki temel tartışma esasen İbn Haldûn'un doğal, geri döndürülemez ve önüne geçilemez bir süreç olarak ortaya koyduğu toplumlar ve devletlerin yapısal değişim ve dönüşümlerinin geri döndürülüp döndürülemeyeceğidir. Gölgeleer Birliği Haldûnî bir zihniyetle geri döndürülemeyecek bu sürecin gerekirse müdahale ile nihayete erdirilmesini savunurken daha sonra Batman'e dönüşecek Bruce Wayne, Haldûnî döngünün devlet ve toplumlar için bir zaruret olmadığını ve gerekli çaba gösterilerek bu tavırların geriye doğru da işletilebileceği savlar. Bu tartışma neticesinde Bruce Wayne Gölgeleer Birliği'nin mabedinden kaçır ve Gotham'a döner. Wayne, Gotham ile daha önce kaybettiği sebebî asabiyeti onu içinde bulunduğu ve yozlaşmanın hüküm sürdüğu son tavrıda adaletin cari düzen olduğu daha önceki tavırlara döndürme üzerinden yeniden inşa eder. Bu süreçte Bruce Wayne, bedevî bir örgüt olan Gölgeleer Birliği'nde edindiği savaş kabiliyeti ile Wayne Şirketi'nin Uygulamalı Bilim (Nolan, 2005: 0:49:25) araştırmaları kapsamında ürettiği teknik ve teknolojik aletleri bir araya getirerek burjuva şehri ve medeniyetini içinde bulunduğu tavrın getirdiği yozlaşma ve bozulmadan kurtaracak bir süper kahraman olan Batman'e dönüşür.

Gotham ile sembolize edilen ve Haldûnî döngünün son tavrıda bulunan burjuva şehrinin içinde bulunduğu yozlaşmış ve yok olmaya giden hali, Batman de dahil olmak üzere filmdeki karakterlerin hepsi kabul eder. Şehirde inşa edilen mafya teşkilatından rüşvet almayan ve onların safında olmayan az sayıdaki polisten biri olan James Gordon'un "Bu kadar yozlaşmış bir şehirde kimi kime gammazlayabilirsin ki?" (Nolan, 2005: 0:53:58) sorusunda bu durum ifadesini bulur. Batman bu ortamda öncelikli olarak şehrin bütün siyasî ve idarî mekanizmalarını çeşitli zaafı tespit edip onları kullanarak ele geçiren bir mafya lideri olan ve daha önce kendisi karşısında çaresiz olduğunu hissettiği Falcone ile mücadele eder. Onun illegal faaliyetlerine mâni olurken bir yandan da Gotham'da bir değişim için mücadele edenlere umut verir. Fakat bu süreçte Gölgeleer Birliği Gotham ile alakalı planını Bruce Wayne olmasa da uygulamaya devam eder. Bu doğrultuda tüm Gotham'ı yok edecek bir plan için kullanılacak ve gene Wayne Şirketi tarafından üretilen teknoloji Gölgeleer Birliği tarafından çalınır. Bu süreçte Gölgeleer Birliği'nin planlarını

engellemeye çalışan Batman yeniden Ra's al Ghul ile karşılaşır. Burada Gölgeler Birliği'nin lideri adeta Haldûnî zihniyeti muhafaza ve müdafaa amacıyla tesis edilmiş bir cemiyetin lideri olarak konuşur: "Gölgeler Birliği, binlerce yıldır insanların yozlaşmasını önledi. Roma'yı yıktık. Vebalı sıçanlarla dolu ticaret gemileriyle. Londra'yı yakıp yerle bir ettik. Ne zaman bir medeniyet yozlaşmanın zirvesine ulaşsa dengeyi kurmak için devreye giriyoruz. ...Yanımda olup dünyayı kurtarman gerekirdi. ...Bir orman fazla sıklaşırsa, temizleme yangını kaçınılmaz ve doğaldır. Yarın dünya, en büyük şehrinin kendini yok edişini dehşetle seyredecek. Bu sefer uyuma dönüş engellenemeyecek." (Nolan, 2005: 1:46:06-1:46:22). Burada bilhassa dengenin kurulması ve uyuma dönüş söylemleri önem arz eder. Haldûnî döngü nazariyesinin son tavır ve safhasında olan şehirlerin kendiliğinden bedeviler tarafından yok edilmediği ya da edilemediği durumlarda bu döngüyü tamamlamayı kendisine vazife edinen bu topluluk, tabii ömrünün sonuna gelmiş siyasal ve toplumsal yapıları yok ederek tarihin zarurî seyrini tamamlamak suretiyle bir denge ve uyum imkânı tesis etmeye gayret gösterir.

Filmin sonunda Batman ile Ra's al Ghul arasındaki mücadelenin galibi Batman olur. Filmin temel anlatısının daha filmin başından itibaren bozulmaya sebebiyet veren unsurların yok edilmesi halinde ortaya çıkan sorunların da kendiliğinden yok olacağı, sorunun sistemin özü değil fakat uygulanma şekli olduğu fikri etrafında Batman Gotham'ı kurtarır. Robert Stam'ın "Sinema, sömürgeci düzenin hikayesini sömürgecinin gözünden anlatmak için anlatısal olanla görsel olanı birleştirdi. Böylece egemen sinema, tarihin "kazanları" adına konuştu, filmlerde sömürge düzeni cehaletin, hastalıkların ve tiranlığın sınırlarını geriye itme amacı ile motive olmuş iyiliksever ve medenileştiren bir görev olarak idealize edildi." (Stam, 2014: 28-29) ifadeleri ile verdiği hükümler bir kez daha onaylanır. Theodor W. Adorno'nun "Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirir. Bu alanların her biri kendi içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir. Siyasal karşıtlıkların estetik ifadeleri bile bu çeliktan ritme hevesle uymakta birleşir." (Adorno, 2011: 47) ifadeleri de hatırlandığında aslında filmin içinde bulunduğu ve temsil ettiği sistem etrafında başka bir neticeye varmasının muhal olduğu da anlaşılır. Sinema hâkim ideolojinin meşruiyet zeminini inşa ettiğine göre filmin kazananı modern burjuva medeniyetini savunan Batman olmalıdır. Nitekim Jean-Patrick Label'in de ifade ettiği gibi "Sinema bütün diğer araçlar gibi, ideolojik amaçlarla da kullanılabilir. Nitekim pratikte, egemen ideoloji sinemayı kendi ideolojisini yaymak için kullanmaktadır (özellikle de gösteri sinemasını). Öte yandan, alıcı her ne kadar ideolojik bir araç değilse de, sinema (daha doğrusu her film) bir ideoloji iletme aracıdır. Gerçekten sinema, her filmde ayrı bir ölçüde ideolojiyi yeniden üretir. Eğer sinema «doğal olarak» egemen ideolojiyi yansıtıyorsa, bu, alıcının «doğal» bir sonucu değildir. Egemen ideolojinin sinema üzerindeki egemenliğinin bir sonucudur." (Label, 1974: 35-36). Fakat serinin devam filmlerinde de görüldüğü üzere Gotham, fert ve cemiyetin psikolojini alt üst edip anlam krizleri yaratarak (Berger-Luckmann, 2016; Goffman, 2015), bireyi eskiye nazaran çok daha büyük nüfuslara sahip şehirlerde kalabalık içerisinde yalnız hale getirerek (Riesman, 2016), toplumsal yapıda sosyal adaleti muhal bir hale getirerek çok farklı kişisel ve toplumsal sorunlar üretmeye devam eder. Bu problemlerin birer neticesi ve sembolü olarak da devam filmlerinde Batman'in karşısına farklı süper kötüler çıkararak sorunların ontolojik kaynağı olan, Tavırlar Nazariyesi'nin sonunda bulunmasına rağmen dışsal çabalarla var edilmeye devam eden Gotham'a saldırmayı sürdürür. Bu meyanda hem çizgi romanları üretenlerin hem de sinema filmlerini çekenlerin Ra's al Ghul'un söylemlerinde kendisini gösteren Haldûnî devlet, siyaset ve toplum fikrine açıktan olmasa da iştirak ettiklerini söylemek mümkün hale gelir.

SONUÇ

İnsanların hem fert hem de cemiyet olarak varoluşsal zarureti olan iletişim, tarihî tecrübe içerisinde estetik bir niteliğe büründürülür. Şiirden tiyatroya, heykelden sinemaya ve nicelerine kadar her bir sanat biçimi temelde bir iletiyi alıcıya intikal ettirme arayışını estetik bir veçheye büründürme çabası gösterir (Ünal, 2011: 7). Bu süreçte teknik ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte sinema gibi yeni sanat dalları da kendisini gösterir. Küresel bir etki göstermek isteyen ve bu doğrultuda popüler kültürün önemli figürlerini sinemaya taşıyan unsurlar bu doğrultuda kendi insan, tarih, devlet, din, medeniyet hülasa hayat felsefesi ve dünya idraklerini bu popüler karakterler üzerinden aktarmanın imkânlarını arar. Kadim devirlerden beri düşünce tarihinin üzerinde durduğu önemli tartışma ve meseleler de böylece popüler kültür imgeleri etrafında yeniden tartışmaya açılır. Sinemanın düşünce tarihine dönüştüğü bu süreçte düşünce tarihi de sinema biçiminde ifadesini bulur. Bu meyanda Fransız sinema eleştirmeni ve teorisyeni André Bazin'in "Tarih her geçen gün biraz daha sinematografik bir surete bürünüyor." (Clarke, 2012: 11) tespiti yerindedir.

Sinemanın tarihîleşirken tarihin sinemalaştığı bu ortamda sinema filmlerinin tarihe intikal ederek siyasal ve toplumsal iletişimin bir parçası haline gelmesi de tabii bir surete bürünür. Bu doğrultuda Batman gibi küresel kültürün parçası haline gelmiş bir unsur etrafında medeniyet tartışmalarının gerçekleştirildiği Batman Begins'de ortaya konan söylemler devlet, toplum ve medeniyeti teorik bir zihniyet etrafında ele alan İbn Haldûn üzerinden tetkik edildiğinde ortaya çıkan netice bu filmde Ra's al Ghul karakteri etrafında ortaya konan zihniyet ve söylemlerin İbn Haldûncü bir nitelikte değerlendirilebileceği olmuştur. Medeniyetlerin tabii bir seyri olduğu fikri doğrultusunda ömrünün sonuna gelmiş devlet, toplum ve medeniyetlerin tarihin doğal seyri içerisinde yok olmaya mahkûm olması, şehir medeniyetinin zamanla insanın temel kabiliyetlerini iş bölümü doğrultusunda zayıflatması, bedevî toplulukların savaş ve tabiat karşısında var olma kabiliyetlerini muhafaza etmeleri gibi pek çok tema ve anlatı İbn Haldûn'un Mukaddime serlevhalı eseri üzerinden okunabilir. İbn Haldûn'un asabiyet fikri, bedevî ve hadarî toplumlara yönelik tasnifi, dairevî tarih tasavvuru ve Tavırlar Nazariyesi gibi Haldûnî fikriyatın en temel meseleleri filmde kendisine yer bulur. Filmin sonunda Haldûnî söylemlerin sahibi her ne kadar Batman karşısında mağlup olsa da yok olan onun fikrileri değil şahsiyeti olur. Haldûnî nazariyenin hükmünü devam ettirdiği ise kapitalist yapı, modern burjuva kültürü ve şehrinin ortaya koyduğu sistemin çok farklı problemler doğrultusunda ortaya çıkan suç ve suçlular üretmeye devam ettirmesinde görülebilir. Batman'ın Gotham'ı içinde bulunduğu Haldûnî döngünün son safhasından kurtarma çabası her seferinde Gotham'ı yok etmeye çalışanları durdurmakla son bulur. Bu süreçte ise Gotham dışsal desteklerle yozlaşması daha da artarak var olmaya devam eder. Netice itibarıyla şunu söylemek mümkündür ki Nolan'ın Batman serisi bir bütün olarak değerlendirildiğinde bir zihniyet meselesi olarak verilen hüküm açıkça ortadadır: İbn Haldûn haklıdır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2011). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, N. (2017). *Hobo Evsiz Adamın Sosyolojisi*, çev. Ezgi Pınar. Ankara Heretik Yayınları.
- Arslan, A. (2019). *İbni Haldun*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Berger, P. L., Luckmann T. (2016). *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi Modern İnsanın Yönetilimi*, çev. Mustafa Derviş Dereli. Ankara: Heretik Yayınları.
- Chambliss, J. C., Svitavsky W. L. (2013). *The Origin of the Superhero: Culture, Race, and Identity in US Popular Culture, 1890-1940*, ed. Julian C. Chambliss, William Svitavsky ve Thomas Donaldson, *Ages of Heroes, Eras of Men: Superheroes and the American Experience*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, ss.6-27.
- Clanton Jr. D. W. (2017). *The Origin(s) of Superman: Reimagining Religion in the Man of Steel*, ed. Bruce David Forbes ve Jeffrey H. Mahan. *Religion and Popular Culture in America*. California: University of California Press, ss.33-50.
- Clarke, J. (2012). *Sinema Akımları Sinema Dünyasını Değiştiren Filmler*, çev. Çağdaş Eylem Babaoğlu. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Cruz, R. T. (2014). *Truth, Justice, and American Myth: The Manifestation of American Mythology in The Superhero Narrative (Yüksek Lisans Tezi)*. Middle Tennessee State University.
- Dekel E., Gurley D. G. (2013). *How the Golem Came to Prague*. *The Jewish Quarterly Review*, Kış 2013, Vol: 103, No: 2, ss. 241-258.
- Diken B., Laustsen C. B. (2011). *Filmlerle Sosyoloji*, çev. Sona Ertekin. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ferro, M. (1995). *Sinema ve Tarih*, çev. Turhan Ilgaz, Hülya Tufan. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Yayınları.
- Fourchard, L. (2005). *Urban Poverty, Urban Crime, and Crime Control: The Lagos and Ibadan Cases*, ed. Steven J. Salm ve Toyin Falola. *African Urban Spaces in Historical Perspective 1929-45*. New York: University of Rochester Press. ss.291-319.
- Goffman, E. (2015). *Timarhaneler Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler*, çev. Ebru Arıcan. Ankara: Heretik Yayınları.
- Hall, R. A. (2011). *The Captain America Conundrum: Issues of Patriotism, Race, and Gender in Captain America Comic Books, 1941-2001 (Doktora Tezi)*. Auburn University.
- İbn Haldun. (2013). *Mukaddime I*, çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Lebel, J. P. (1974). *Sinema ve İdeoloji*, çev. Y. Boz. *Çağdaş Sinema Dergisi*. Sayı: 1, ss. 30-36.
- Nolan, C. (Yönetmen). (2005). *Batman Begins*. Warner Bros. Pictures. Netflix, <https://>

Batman, Gotham ve İbn Haldûn: Batman Begins'in Siyasal ve Toplumsal Anlatısının İbn Haldûncu Bir Değerlendirmesi

www.netflix.com/title/70021642.

Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yayınları.

Örs, H. (1966). *Musa ve Yahudilik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Richler, M. (1967). *The Great Comic Book Heroes*. *Encounter*, Sayı 52, ss. 46-53.

Riesman, D. (2016). *Yalnız Kalabalık Amerikan Toplumsal Karakterinin Değişimi Üzerine Bir İnceleme*, çev. Yeşim Erdem. Ankara, Heretik Yayınları.

Russell, C. (2013). *Heroic Moments. A Study of Comic Book Superheroes in Real-World Society*. In: *Explorations: The Undergraduate Research and Creative Activities Journal for the State of North Carolina*, Sayı 8, ss. 121-131.

Stam, R. (2014). *Sinema Teorisine Giriş*, çev. Selda Salman, Çiğdem Asatekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şahin, E. (2018). *Haldunî Bir Nazariyenin İmkânlarını Aramak: 17. Yüzyıl Osmanlı Düşünce, Din ve Siyaset Hayatında Geri Dönüş Taleplerine Tavırlar Nazariyesi Çerçevesinde Bir Bakış*. *Türkiye Günlüğü*. Kış 2018, Sayı: 133, ss. 43-54.

Şahin, E. (2020). *Türk Siyaset Düşüncesinin Dini Teorisi: İslamlaşmadan Modernleşmeye Türk Düşüncesinde Din Siyaset İlişkileri (Doktora Tezi)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Ünal, G. T. (2011). *Sinemada Estetik Kaygı ve Anlatım Aracı Olarak Sinema Tekniği*. der. Murat İri, *Sinema Araştırmaları Kuramlar, Kavramlar, Yaklaşımları*. İstanbul: Derin Yayınları, s.7-23.

Wratten, E. (1995). *Conceptualizing Urban Poverty*. *Environment and Urbanization*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 11-38.

Yahya Kemal. (2017). *Tarih Musâhabeleri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Yaylı, H., Yıldırım O. (2019). *İbn Haldun Düşüncesinde Egemenlik Olayı*. *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 6, Sayı 12, ss. 181-202.